

EĞİTİMDE STANDART VE PERFORMANS

**Kemal İnal
Ünal Özmen**

**Eğitim Sen
Nisan 2012**

EĞİTİM SEN

(Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası)

Adına Sahibi:

Ünsal Yıldız

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:

Tuğrul Culfa

Yazışma Adresi:

Cinnah Cad. Willy Brandt Sk. No:13

Çankaya/ANKARA 06680

Tel: (0.312) 439 01 14 (pbx)

Fax: (0.312) 439 01 18

E-posta: bilgi@egitimsen.org.tr

Web: www.egitimsen.org.tr

Sayfa Düzeni/Kapak:

Gülüzar Ünver

Baskı: Mattek Matbaa

Eğitim Sen Yayınları

Nisan 2012

Önsöz

Eğitim, sağlık gibi temel kamu hizmetlerini içine alan köklü bir dönüşümlle karşı karşıyayız. Bu dönüşüm içerisinde devletin kamu hizmetlerini doğrudan üretmek yerine, kamu hizmetleri alanından giderek çekildiğini ve hizmeti üretecek olanın sermaye grupları olarak tesis edilmek istendiğini anlıyoruz. Örneğin eğitim hizmeti alanında her gün bir yenisiyle karşılaştığımız projeleri incelediğimizde, söz konusu projelerin eğitimin temel sorunlarını çözmekten ziyade, eğitim hizmetinin muhafazakar ve piyasacı perspektifle yeniden örgütlenmesini amaçladığını görebiliyoruz.

Devletin, eğitim hizmetini örgütlerken kar-zarar dengelerini gözeten bir “işletmeci” gibi yaklaşım sergilemesi, çalışma hayatımıza ilişkin birçok düzenlemeyi de beraberinde getirmektedir. Bu ilişkiyi açığa çıkaran önemli kavramlardan ikisi ise “standart” ve “performans”tır. Hemen belirtmek gerekir ki bu kavramların çalışma hayatımıza girmesinin en önemli nedeni, güvencesiz ve esnek istihdamın temel istihdam modeli olarak kamu personel rejimine yerleşmesine zemin oluşturmasıdır. Daha açık ifade etmek gerekirse, belirlenen standartlara ulaşabilmek ve bu standartları aşabilmek için okulların ve eğitim emekçilerinin birbiriyle sürekli “rekabet ettiği” bir sistem yaratılmak istenmektedir.

Eğitimin niteliğini arttırmaktan çok, çalıştıkları okullara “kaynak yaratma” derdine düşürülmek istenen eğitim emekçileri; performanslarının düşmesi durumunda “işten çıkarılma” tehdidi ile karşılaşacaktır. Dolayısıyla yetersiz performans gösterenlerin karşısına çıkarılabilecek “işsiz

kalma” korkusu, ancak güvencesiz ve esnek istihdam modelleriyle sağlanabilecek ve bizleri modern ücretli köleler haline getirecektir. Bu nedendir ki aynı derse girdiğimiz, aynı iş yerini paylaştığımız ücretli öğretmen arkadaşlarımızın mahkum edilmek istendiği ekonomik ve sosyal koşullardan gerekli dersleri çıkararak; herkes için kamusal, parasız, nitelikli ve demokratik bir eğitim hizmetinin örgütlenmesi ile kadrolu, güvenceli çalışma talebimizi daha güçlü örgütlememiz gerekmektedir.

İçinden geçtiğimiz bu sürecin temel noktalarını, bizlere bütünlüklü bir şekilde gösteren, “Eğitimde Standart ve Performans” başlıklı bu broşürü hazırlayan Doç. Dr. Kemal İnal ve Ünal Özmen’e sundukları katkıdan dolayı Eğitim Sen Merkez Yürütme Kurulu olarak teşekkür ederiz.

Eğitim Sen Merkez Yürütme Kurulu

**EĞİTİMDE STANDART
VE
PERFORMANS**

Giriş

Bir dūřūnūn, ōđretmensiniz: Beř řiddetindeki bir depreme dayanamayacađından emin olduđunuz, tuvaletleri alabildiđine kirli, gerekli eđitim materyali olmayan veya eksik, kırık, yetersiz; kūtūphanesi gōstermelik, kantini hijyenik olmayan, sınıfları kalabalık, mūdūrū otoriter, ōđrencileri çabanıza karřılık veremeyecek derecede yorgun, diđer arkadařlarınızın bezgin ve yorgun olduđu bir okulda gōrev yapıyorsunuz. Ya da yapmaya çalıřıyorsunuz. Akıntıya kūrek çeker gibi... İdealist ōđretmen rolūnū oynamaya devam ediyorsunuz belki de. Çūnkū hala muhtemelen piyasaya teslim olmamiřsiniz. Kim bilir, belki de son derece idealist bir ōđretmensiniz.

Tanrınız piyasa değil; eğitimin bir mal gibi alınıp satılmasına karşısınız. Çocuklarımızın ve gençlerimizin geleceği için kendinizi paralıyorsunuz. Belki de piyasadaki ōzel okul, dersane, etūt merkezi veya kurslardan iyi de teklifler geliyor ama sistemin bir parçası olmaya itiraz ediyorsunuz.

Ōđrenciler üzerinden okulun finansman sorununun çōzölmesine aracı olmak istemiyor, otuz kūsür kalemde istenen paraları toplamamaya, neoliberal *tahsildar ōđretmen* olmaya direniyorsunuz.

Okulunuzda mūdūr - ōđretmen - ayrıcalıklı veli üçgeninin ōzel sınıf açma girişimine řiddetle karřı da çıkıyorsunuz.

Birçok řeyin de farkındasınız. Biliyorsunuz, hūkümet, sosyal ve parasız bir hak olan eđitimi bir yūk olarak gōrüyor ve ondan kurtulmak istiyor. Eđitime ayrılan būtenin reel karřılıđı her yıl

azalıyor, okullara yatırım yapıl(a)mıyor. MEB sizi anlamıyor ama yine de okulun bahçesine, koridor ve sınıflarına her adımınızı attığınızda, içindeki insana teslim oluyorsunuz: O civil civil öğrencileriniz için varsınız. Tüm derdiniz onlar. Daha iyi bir hayat, sömürsüz, adil, eşit ve özgür bir hayat için onları eğitiyorsunuz. Çalıkluşu imgesi üzerinize yapışmış bir kere.

Ama ayağınıza sürekli çelmeler de takılmıyor değil. 2004'te öğrenci merkezli pedagoji, inşacı eğitim, proje ve performans ödevleri, çoklu zeka, bilmem kaç tane değerlendirme ölçeği, öğrenci ürün dosyası dendi, yükünüz arttı. Fotokopi makinesinin başında saatler geçirdiniz. Alabildiğine bunaldınız. Resmen çile çektiniz. Buna rağmen MEB'in eski bakanlarından biri sizi yan gelip yatmakla suçladı. Gülüp geçtiniz belki de.

Bir de öğretmen merkezli eğitime tu kaka dediler, sizi merkezden çevreye aldılar; artık *moderatör*, *rehber* gibi sıfatlar yakıştırıldı size ama yine de işte merkezdesiniz hala. Öyle değil mi? Sizin gibi emeği son derece ucuz kamu çalışanını merkezden alıp da nereye koyacaklar?

Sonra kariyer basamaklarını tırmanacaksınız dediler; belki tırmandınız da... Oflaya puflaya. Üç kuruş daha fazla para almak için MEB'in açtığı sınavlara da girdiniz. Kiminiz uzman, kiminiz başöğretmen oldunuz. Oldunuz ama iki paye de size bir şey kazandırmadı; çünkü yandaş öğretmen değildiniz. MEB, siz uzman veya başöğretmen oldunuz diye ne fikrinizi aldı ne de size proje yazdırdı. Çok azınız müfredatların belirlenmesine ve ders kitapların yazımına katılabildi. Orada da belirleyiciliğiniz olamadı.

İşte böyle böyle yeterlilik değerlendirmesi denilen *performans ölçümüne* sıra geldi. Önce standartlar belirlendi, sonra da öğretmenlerin performansı söz konusu edildi. Hükümet, MEB, il ve ilçe eğitim müdürlükleri, okulunuzun bütçesini, siz öğretmenlerin maaşlarını yeterli düzeye getirmeden, çeşitli eğitsel giderleri karşılamadan sizin okul içinde kaliteli eğitim yapıp yapmadığınızı, vizyon ve misyonunuzun piyasaya uyup uymadığını, proje geliştirip geliştirmediğinizi merak etmeye başladı. İşte gelinen nokta tahmin edileceği gibi şu oldu: MEB performansa dayalı ücretlendirmeye adım adım geçiyor.

Peki, eğitsel performansınız bir yana. Muhalif performansınız ne alemde?

Siz öğretmenler bu olan bitenden ne anlıyorsunuz?

Gelin, bu broşürde büyük laflar etmeden, şatafatlı kuramlara başvurmadan, ayrıntılı dünya ve kapitalizm analizleri yapmadan olan biteni anlamaya ve anlatmaya çalışalım

Performansın perde arkası: Standart mı?

Kapitalizm neoliberal aşamada, bu belli. Kapitalizm, kendini dönüştürerek, sürdürülebilir bir ekonomik sistem olarak devamını garanti altına alma çabasında. Kapitalizm, önce üretim araçlarını, üretim biçimini, pazarlama yöntemlerini değiştirdi. Bu ara sağlık, eğitim, kültür gibi yeni ticaret alanlarını keşfetti. Öyle ya, cep telefonu talebi bir süre sonra daralabilir fakat sağlık, eğitim, kültür insanların gözünü kırpmadan, bedeli ne olursa olsun pazarlık yapmadan alıcı

olduğu bütün zamanların doymayan talebi değil miydi? İnsanlar bir yandan bu alanların müşterisi olmaya kıskırtılırken diğer yandan bunların devlet tarafından karşılanması gereken kamu hizmeti kalemleri arasından çıkartılması gerekiyordu. Çıkartıldı da...

Tüketim alışkanlıklarımız bu yeni dönemin üretim anlayışına göre şekillenirken “kamu” kavramı da sorgulamaya tabi tutuldu. Kamusal olarak sunulan hizmetlerin “verimsiz”, “atıl” ve “kalitesiz” olduğu şeklinde çeşitli yalanlar söylendi. Kamu hizmetleri bilinçli bir şekilde aksatılarak devletin sunacağı her hizmetin kötü bir sonuca tekabül ettiği zihnimize kazındı. İşte, neoliberalizm, kapitalizmin kendisiyle birlikte bizi de dönüşüme zorladığı bu sistemin adıdır.

Peki, öncesinde liberalizm neydi?

Liberalizm, kapitalizmin ilk ve asıl ideolojisi ama yine de sosyalizmin baskısı altındaki ve işçi sınıfının mücadelesinin diri olduğu dönemde kapısını az çok sosyal haklara, refah devletine, sendikalaşmaya vs. açık tutmak zorundaydı. Nitekim eğitimin parasız, kitlesel, demokratik bir sosyal hak olması, kapitalizmin liberal aşamasına tekabül eder ama liberaller bu hakları “buyurun alın” demediler. Tüm bunlar emekçilerin mücadelesiyle alındı.

1980’lerin başından bu yana ABD’de Reagan, İngiltere’de Thatcher, Türkiye’de Özal, neoliberal dalgayı başlattı. Neoliberalizm ekonomik bir kavram ama siyasal içermeleri de var. İlginçtir, en arsız neoliberaler, iktisatçılardan ziyade politikacılar arasından çıktı. Bu politikacılar, gözlerini piyasadan önce devlete diktiler: (sosyal) Devleti küçültmek için.

Bu ekonomik sistemin mantığı şu: Dünyada çeşitli nedenlerden (yüksek ve acımasız rekabet, artan emek maliyeti ve diğer girdiler, kaynak meselesi vs.) dolayı şirketler ve haliyle ülkeler arasında müthiş bir yarış var: İktidar ve kaynak yarışı. Bu yarışın arenası piyasalar. Herkes kulağını-gözünü piyasalara dikmiş durumda. Var olma savaşı piyasalarda yaşıyor: “Piyasadayım, o halde varım.” Piyasada ayakta kalabilmek için tüm kamu hizmetleri özel sektöre devredilerek yeniden yapılandırılabilir. Acımasız ve yoğun rekabete uyum sağlamak için yapısal uyum programları kabul edilmelidir!

Yani, verimsiz ve devlet için yük olan kamu işletmeleri özelleştirilmeli, sendikalı ve sigortalı çalışma koşulları zayıflatılmalı, bir işi kadrolu-güvenceli yaptırmaktansa ucuz işgücü çalıştıran taşeronlara vermeli, kamunun tüm hizmetleri paralı hale getirilmeli, yine kamuda esnek çalışma koşullarına geçilmeli, kamu ve özel sektörde çalışanlardan daha yüksek verim alabilmek ve piyasadaki rekabete dayanabilmek için çalışanların performansı sürekli yenilenen standartlara göre ölçülmelidir. Felsefe bu. Tüm bunlar yapılırken devlet, özel sektörün önünü açmayı da unutmamalıdır: Muafiyet, teşvik, prim, ucuz kredi, hibe, bedavaya arsa, ucuz işgücü, sırtını sıvazlama, olmadı pohpohlama vs.

Elbette tüm bunlar bir felsefe doğrultusunda yapılmalıdır, yani neoliberal felsefe doğrultusunda.

Neoliberalizmin felsefesi nedir? Bu felsefeyi açıklamak için neoliberalizmin çokça kullandığı kavramlardan bahsetmek lazım. Mesela **yönetişim** (governance). Bu kavram, birlikte yönetmek anlamına geliyor ama öyle değil. Aslında alınan kararlara

katılmıyorsun, yukarıdan alınan kararları olgunlaştırma sürecine katılıyorsun. Bu konuda da birçok MEB uygulamasını örnek olarak verebiliriz: MEB'in yönetim kavramını dolaşıma soktuğu dönemde değiştirmeye başladığı öğretim programlarına hanginiz katıldınız mesela? **Toplam Kalite Yönetimi** (TKY), sizi kalite denilen piyasa ölçütü ya da parametrelerinin içine sokuyor. Kaliten düşükse, piyasadaki silinirsin! Ve **Performans Yönetim Sistemi**: Yani yukarıdan, piyasa, neoliberal uzmanlar, devlet bürokratları tarafından belirlenen standartlara uygun musun değil misin?

Görevinde, işinde, mesleğinde, sınıfında uyuyor musun yoksa uyanık mısın?

Siz öğretmenlerin bildiği gibi, MEB öğrenci ve velileri tarafından yanıtlanması için bir sürü standart belirledi. Bu standartlara değinmeden önce, standart kavramının anlamını çözmek lazım.

Kapitalizmde her şeyin bir standardı vardır: Kaldırım yüksekliği, yiyeceklerin korunma biçimi ve şartları, futbol kulübü olmanın koşulları, bir banka kurmanın ve yürütmenin gerekleri, trafikteki seyrin, eğitimde ilerlemen vs. Standart, kapitalizmi tanımlayan, onun işini kolaylaştıran bir ölçüttür. Ama kapitalistler kendi belirledikleri standartlara her zaman uymazlar. Mesela bize sağlıklı değil, sağlıksız (hormonlu, zehirli, içine katkı maddeleri katımlı, GDO'lu, kanserojen madde içeren vs.) yiyecek satabilirler. Giydiğimiz elbiseleri üretirken maliyet düşsün diye doğal değil, yapay maddeler kullanabilirler. Ürettikleri ilaçları üzerimizde kobay olarak deneyebilirler. Verdikleri diploma, sertifika gibi belgeleri yerine göre kabul etmeyebilirler. Sendikal haklarda uluslararası standartlara uymaz, seni bölücü, yıkıcı ve ihanet kaynağı olarak görüp cezalandırırlar. Yani kapitalistlere bu standart konusunda pek de güvenmemek lazım. Ozon tabakasını delen, ormanları tüketen, havayı kirleten, kaynakları bitiren, emeği sömüren, şehirleri betonlaştıran, tatlı su kaynaklarını tüketen, hayvan nesillerini kurutan, kısaca dünyayı yaşanmaz hale getiren kapitalistlerdir.

O halde, bu standart meselesinin bir ekonomi-politiği olmalı.

Standart meselesinin ekonomi-politiği

Standart kavramı ağırlıkla yönetsel, ticari ve endüstriyel bir tarihsel geçmişe sahipken bugün eğitim ve sağlık gibi sosyal hizmet alanlarında da hızlıca uygulanır hale geliyor. Açıkçası, kapitalistler tüm dünyayı kuralları aynı olan homojen bir pazara çevirmek için standart kavramını daha fazla kullanıyor.

Kime sorsanız, her şeyin bir standardı olmalı; kokorecin de peynirin de araba lastiğinin de. Buna itiraz edilebilir mi? Dolayısıyla standart denilince akla teknik ve fakat olumlu değerler geliyor. Ama standardı yoksullar değil, egemenler koyuyor. Peki, eğitimde standart ne olmalı? Mesela nitelikli eğitimin standardı ne olmalı? Bunu kim, neden ve nasıl belirliyor? Bu belirlemede öğretmen, öğrenci ve veli rol alabiliyor mu?

Diyelim piyasa ölçütlerine göre standart bir okul modeli yarattınız: Mimarisi belli, sınıfları görece iyi, eğitim materyalleri bakımından tam donanımlı, okulun yeri doğanın içinde, öğrenciler okulda ihtiyaçları olan her şeyi bulabiliyorlar ve bir de okulun akademik başarısı yüksek. Yani, sistemin koyduğu standartlara uygun “kaliteli” bir eğitim oluşturdunuz. Ama buradaki kalite, eğitimi paralı kıldığı, öğrenciyi müşteri haline getirdiği, akademik başarıyı rekabet ve yarışma üzerine kurduğu için kamusal hizmet niteliği kazanmaz. Bu yüzden eğitimde mesele, kalite değil, nitelik olmalı. Piyasa üzerinden kurulan standart-kalite ilişkisine sosyal devlet üzerinden kurulan kamusal-nitelik ikiliğiyle karşı çıkılması gerekir. Kalite artırımına yönelik standart koyma işinde okula dışarıdan (bilhassa devlet kanalıyla piyasa üzerinden) müdahale söz konusuysen, aslında olması gereken, nitelik çoğaltımına gitmektir. Bunun da yolu parasız kamu hizmeti vermektir.

Kaldı ki, standart meselesi birçok bakımdan sorunlu bir meseledir.

Şimdi, bu standardı kim, nasıl ve neden belirledi soruları bir yana; bu standarda her okul, öğrenci, öğretmen, veli, mahalle, köy sahip olabilecek mi? Bu standarda nasıl ulaşılacak? Bunun bütçesi nereden karşılanacak? Bütün okulların standardı eşitlendiğinde sınıflar arası farklar, eğitimde eşitsizlik ve kutuplaşma falan son bulacak mı?

Hangi ülke olursa olsun -sosyalist ülkeler hariç- bu standartlara üst ve orta sınıf kökenli çocukların gittikleri okulların ancak ulaşabildikleri bilinir. İşte bunun nedeni tartışılmadan, “MEB’in belirlediği standartlara ulaşmalısınız” demek, retorik ile gerçekliği birbirine karıştırmak demektir.

Elbette, her şeyin asgari bir standardı olmalıdır. Ama bu asgari standartlara ulaşmada, hedeflenen nitelikli eğitim ayrıntılı biçimde de tanımlanmalıdır. Bu tanımlı, mesela öğretmen-öğrenci-veli üçgeni yapabilir. Okulun gerçek sahipleri olan toplumsal özneleri, asgari standartları belirlerken bazı ölçütler koyabilir. Mesela, okul yerleşkesi içinde oyun bahçesinin oranı, kütüphanenin işlevselliğini artıracak bazı kurallar gibi.

Ama eğitimin yönetimini toplumsal öznelerine bırakmayan, bırakmak istemeyen piyasa, okulu bir tüketim piyasası olarak gördüğü için iktisadi dile batırılmış standart anlayışını eğitime de sokarak orayı da karlı bir alan haline getirmeye çalışmaktadır.

Devlet elbette kendi resmi ideolojisini yeniden üretebilmek için de standartlar koymaktadır. And okunmasından çocukların asker

gibi yetiştirilmesine, sınıfta öğretmene hitaptan derslere sırayla girilmesine değin bir dizi uygulama bulunmaktadır. Bu, işin ideolojik yönü.

“Eğitimde standartlaşma, kuşkusuz eğitim hakkı söylem ve eylemlerinden koparılan, ‘görünmeyen el’in insafına bırakılmış mal ve hizmet üretimi için geçerlidir” (Kurul, 2011:9). Dolayısıyla iktisadi açıdan devreye piyasa giriyor. Devlet, çoğu standardı çocukların eğitim başarısı için değil, piyasa talep ettiği için koymaktadır. Standartlar, öncelikle okula devlet dışı kaynak oluşturmak ve eğitim hizmetlerinin ticarileştirilmesi, piyasalaştırılması, istihdam biçiminin güvencesizleştirilmesi için konulmaktadır. Standart, piyasa eli üzerinden eğitimi denetlemektir. Çarpıcı bir örnek: Her Milli Eğitim bakanının tartışmaya açtığı öğrenci kıyafetlerinin serbest bırakılması projesinin iş çevrelerinin itirazı üzerine gerçekleşmemesidir.

Eğitim bakanları, bir türlü sözlerinin arkasında duramıyorlar. Biliyorsunuz, dönemin Milli Eğitim Bakanı Nimet Baş (Çubukçu), sahiplendiği projeye kamuoyu desteği ile meşruiyet sağlamak üzere serbest kıyafet uygulamasına geçilip geçilmemesiyle ilgili bir anket yaptırmış ve projesi büyük oranda “evet” almıştı. Fakat hazır giyim sektöründen bir iş adamının “Ürünlerimizin heba olması riskiyle karşılaşmayacağız. Stoklarımızı eritmek için en az 3 yıl sonra uygulanmaya konulmalı” açıklamasının ardından aynı Bakan, “Öğrencilerin kıyafetlerini serbestçe seçecekleri bir yöntemi şu anda tercih etmiyoruz” diye bir açıklama ile geri adım atmak zorunda kalmıştı.

Standart, bir denetim aracı olarak öğretmenliği piyasa için profesyonelleştirirken aynı zamanda eğitim sürecini de

mekanikleştirmektedir. Öğretmen, belirlenen standardı ille de tutturacağım diye yaratıcı, yenilikçi ve geliştirici yeteneklerine gem vurup sınırlı bir alana hapsolabilir.

İlköğretim Kurumları Standartları (İKS)

MEB, İKS'yi kaliteyi yükseltmek, eksiklikleri tamamlamak ve veli-öğrenci katılımını arttırmak amacıyla yaptığını ileri sürmektedir.

MEB, İKS'ye, ilköğretim okullarında çocuklara sunulan her türlü hizmete ilişkin verilerin toplanması ve gerekli planlamaların yapılmasına kaynak oluşturacak bir iç denetim ve öz-değerlendirme sistemi olarak bakmaktadır.

Burada anahtar kelimeler, denetim ve değerlendirmedir. Aslında onca postmodernizm, yerellik, adem-i merkezietçilik, bilgide görelilik, kültüralizm, çocuk merkezli pedagoji, bilgiyi kendince inşa etme söylemlerine karşı MEB'in merkezietçiliği güçlenerek devam etmektedir.

İKS, okullar üzerinde MEB'in bürokratik-pedagojik denetimini artıracaktır.

MEB'in standart getirdiği alanlara bakarak bunu görebiliriz: Müfredatlar, ders kitapları, öğretim yöntemleri, eğitim ortamları; hepsi alternatiflerini reddeden, katı kurallarla korunan standartlara göre hazırlanıyor.

Öğretmenler müfredat dışı kazanımlara yönelemiyor; ders kitabının seçiminde ne öğretmenin ne de diğer okul bileşenlerinden birinin

etkisi söz konusu. Birbirine benzeyen onlarca ders kitabından biri yayın şirketleri tarafından seçilip önünüze konuyor. Öğretmen kılavuz kitapları, deyim yerindeyse öğretmeni aptal yerine koymak için hazırlanmış yönergeler gibi; dersin hangi dakikasında hangi cümle ile başlanacağıının buyurulmuş olması yetmezmiş gibi bir de derste izlenecek yöntemler öğretmen adına sıralanmış durumda. Derslikler de öyle; hepsi birbirine benzer...

Aslında İKS ile tüm okulların küresel düzenin bir parçası/dışlisi haline getirilebileceği öngörülebilir.

Standart, evrensel bilim, nesnel ve bilimsel bilgi, toplumsal katılım vb, adına yapılısa yine iyi.

Oysa anlaşıldığı kadarıyla standart, piyasa tanrısının çocuğudur. Neoliberal standart anlayışı, toplum için değil, piyasalar için vardır.

MEB'in standardı düşük okullar için ne yapacağı bellidir: Okul yönetimi ve öğretmenlerini performans üzerinden denetlemek; puanlamak, hesap sormak, kendi bütçesini yaratmasını, kendi yağıyla kavrulmayı öğrenmesi için sıkıştırmak, tenzil-i rütbeye tabi tutmak vs.

Oysa standardın düşüklüğü durumunda -ki hep öyle olacaktır kamu okulları için- MEB'in okul yönetimlerinden, öğretmen ve öğrencilerden, Okul Aile Birliği'nden değil de kendisinden, hükümetin eğitim politikalarından hesap sorması gerekmez mi? Ben okullara ne verdim, ne bekliyorum? MEB böylesi bir soruyu kendine sormaz mı?

Standartların “demokratik okul”, “rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri”, “toplumsal cinsiyete duyarlılık” ve “dezavantajlı çocukların eğitimi” boyutlarını kapsamaması, insanda hoş bir duygu yaratabilir. Sorun olarak belirlenen bu alanlar çoğlatılabilir de. Bir okulda yeterli g¼venlik hizmetinin olmaması, temizlik malzemelerinin eksikliği, kantinlerde çocuk sağlığına uygun yiyecekler satılmaması gibi t¼m sorunlar ancak b¼t¼nsel bir bakış ağısıyla da ele alındığında anlaşılır ve c¼z¼lebilir.

Yani, okuldaki standart d¼ř¼kl¼đ¼ acaba MEB’in politikalarındaki standart d¼ř¼kl¼đ¼n¼n bir sonucu olabilir mi?

İKS’nin okul y¼netimlerini b¼t¼ce ve diğer ihtiyaçlar için c¼vreye y¼nelteceđi bellidir. C¼vre: Civardaki işadamları, hayırseverler, esnaf, STK’lar, veliler, firmalar, kamu kurumları, yerel y¼netimler, dernekler, vakıflar...

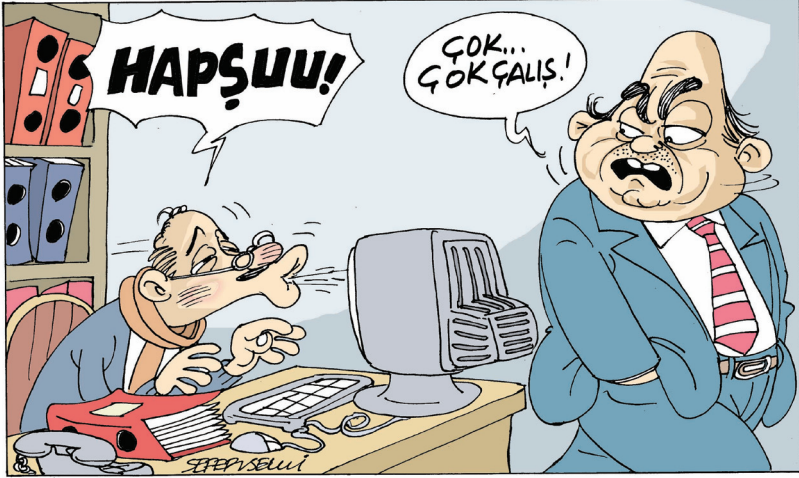
Bu, okulun c¼vreye b¼t¼nleřmesi adına iyi midir?

Bu durumda okullar, standartlarını y¼kseltmek adına toplumla b¼t¼nleřirler mi yoksa piyasanın kanunlarına boyun mu eğerler?

Devlet, standart meselesiyle giderek okullara “her koyun kendi bacağından asılır” diyecektir.

Kıscası, standart meselesi, piyasa ¼zerinden eğitsel ¼zneleri kendi çıkarını d¼ř¼nen bireye d¼n¼řt¼recektir. Her okul y¼netimi, ¼đretmenler ve ¼đrenciler, piyasada y¼ksek standart satan kaynakların peşine d¼řecektir. Yani, hangi okul MEB ¼lç¼lerine g¼re standartlarını y¼kseltmiřse işte o okul, diğerleri tarafından izlenecektir.

MEB'in belirlediği standartlar, hiç kuşkunuz olmasın öğretmenleri ve okul yönetimlerini sonuçlardan sorumlu tutan ölçülebilir özellikler taşıyacaktır.

Bunlardan biri ve en önemlisi, öğrencilerinizin testlerde gösterdiği başarıdır.

Standard sıralamanızı, daha doğrusu performansınızı öğrencilerinizin matematik, fen kısmen sosyal ve dil derslerindeki test sonuçları belirleyecek. Belki de ST (Standart Testi) diye yeni bir uygulamayla karşılaşacağız. (Test yöntemiyle ancak akademik bilginin ölçülebildiği göz önüne alındığında, öğrencilerinizin kişisel gelişimi, çeşitli sanat dallarına yönelmeleri, sosyal ilişkilerini geliştirmeleri gibi

hayatını zenginleştirecek çabalarınız gme gidecektir). Kuşkusuz, dersaneler, özel okullar, etüt merkezleri, okulların ulaşamadığı standardı satmak için kapıda bekleyecektir.

MEB'in yapmaya çalıştığı işte bu: Okullarla ticari kuruluşların arasını bulmak.

Standartlar, eğitimde eşitsizliği, ayrımcılığı ve adaletsizliği ortadan kaldırabilir mi?

Hayır.

Okullar arasında eşitsizlik yeniden ve daha güçlü üretilecektir. Standartlar sonuçları niteler, süreçleri değil (Kurul, 2011: 12). Oysa sonuç olan standardın düşüklüğünün sorgulanması için özelde her okulun tarihi geçmişini, genelde ise ülke eğitim politikasını masaya yatırmak zorundayız. O halde, "eğitimde standartlaşma, 'eğitim piyasası'nı standartlarla denetleme ve yönetme girişimidir" (Kurul, 2011: 12).

Burada MEB, standartları koyarak sadece akreditasyon kurumu gibi davranmakla yetinmekte; ama standart tamamlama, yükseltme ve iyileştirme işini bütçe meselesine hiç girmeden okullara yüklemektedir.

Öğrenci velisinin, çocuğunu standardı yüksek okullara yönlendireceğini yaşayarak görmemize gerek yok. Aslında veli zaten böyle bir yönelime girmiş durumda: Yüz binlerce öğrencinin ikamet ettiği yerleşim biriminin dışındaki okullara hangi nedenden

gittiğini sanıyoruz. Örneğin Ankara'daki Çankaya ilköğretim Okulu; bu okulun kayıt alanında doğurganlık oranı sıfır denecek düzeye düşmüş; eğer okul yönetimi, okul için belirlenmiş kayıt sınırı kararına uysa kapanmayla karşı karşıya kalabilir. Fakat gelin görün ki okulun öğrenci mevcudu 1.300 civarında. Tümü "çevre"den taşıma yoluyla geliyor. Bunun nedeni bu okulun ve benzer okulların eğitim standardının yüksek olduğu algısı. Aslında hayali bir algı bu. Ama veli, bu okulların kendiliğinden "kaliteli" olduğunu düşünüyor ve kamu okulu olmasına rağmen servis, yeme-içme, kıyafet ve okulun finansmanına katılımıyla yükselttiği hayali standardın tekrar müşterisi oluyor.

Standart meselesi acaba okullar arasında dayanışmayı sağlar mı?

Sanmayız, zira yüksek rekabete dayalı neoliberal bir sistemde yaşıyoruz.

Her okul, artık başka okulları dostu değil, rakibi olarak görmektedir. Her okul, akademik başarı açısından kaliteli müşteri (bu da not ve sınav puanları yüksek öğrenci demek oluyor) avına çıktığına göre standart konusu okullar arasında rekabet ve yarışmayı hızlandıracaktır.

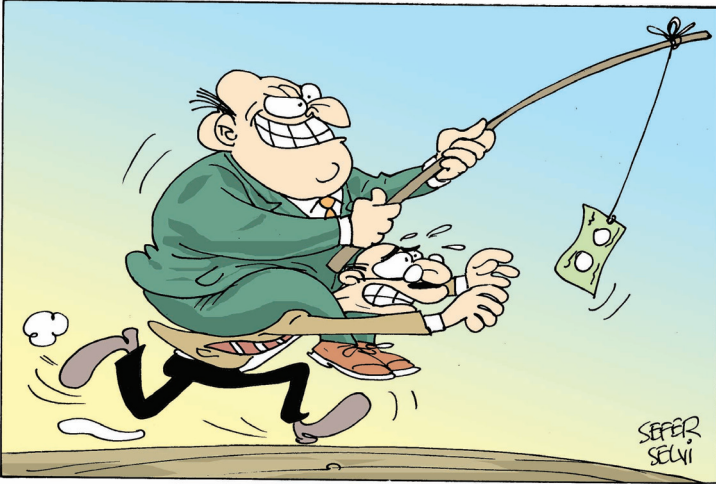
Ee, siz eğitimi satılık mal, öğretmeni moderatör veya rehber, öğrenciyi müşteri, okulu pazar, eğitim hizmetini kamu görevi yerine hayır işi olarak görürseniz, olacak olan, okullar arası dostluk, dayanışma ve işbirliği değil; yüksek rekabet ve yarışmadır.

Bu yarış, ekonomik gelişmişlik düzeyi yüksek yerleşim yerlerindeki okullarda kümelenmeye yol açarken yoksul semtlerin okullarından

kaçışı hızlandırıyor. Haliyle eğitim açısından sadece bölgeler değil, aynı kentin semtleri arasında da yapısal eşitsizlik sürüp gidecektir.

Bu gidişle MEB, zengin semtler için ayrı, yoksul semtler için ayrı olmak üzere birden çok standart belirlemek zorunda kalabilir!

Böylece rekabet koşulları eşitlenmiş olur ve her okul kendi kategorisinde yarışır!

Çankaya İlköğretim Okulu (ve birden çok okulun bulunduğu her yerleşim biriminde tanık olduğumuz gibi) örneğinde olduğu gibi herkes kendi gettosunda mutlu mutlu yaşar!

Şu sorunun yanıtını henüz bilmiyoruz: Acaba standart dışı, başarısız sayılan okullar ne olacak?

Devlet, bu okulları belirlediği standartlara ulaşabilsin diye pozitif ayrımcılık yaparak destekleyecek mi yoksa verimsiz bulup sistemin dışına mı itecek?

ABD'nin kimi eyaletlerinde, istenen başarıyı gösteremeyen okulların kapatılması yoluna gidiliyor. Acaba bizde de öyle mi olacak! (Küçük Amerika olduğumuza göre ne de olsa büyüğün küçük bir modeli sayılırız.) Neden olmasın! Büyük Amerika'da daha nitelikli öğretmenlerin nispeten zengin okullarda görev yaptığı; azınlık ve düşük gelirli öğrencilerin okudukları okullarda ise daha az sayıda nitelikli öğretmen bulunduğu gibi aşına olduğumuz sosyal ve ekonomik bir uçurumdan söz ediliyor. Büyüğümüzün peşine takıldığımızı göre demek ki biz de uçurumun kenarındayız...

Performansa dayalı ücretlendirme

Performansa dayalı değerlendirme, işinizdeki başarı durumunuzun önceden belirlenmiş ölçütlere göre sayısal verilerle belirlenmesidir. Özel sektörün ücretlendirme politikası olarak ortaya çıkan uygulama, devletin özelleştirilmesiyle devlet politikasına dönüştü. Türkiye'de en yaygın ve bir o kadar tartışmalı uygulandığı ilk kurum Sağlık Bakanlığı oldu. Performansa dayalı ücretlendirme ister özel sektörde isterse kamu kurumlarında olsun, çalışanların ücretlerinin önceden belirlenmesi uygulamasının ortadan kaldırılarak ücretlendirmenin işin sonunda yapılmasını getirmektedir.

Performansa dayalı ücretlendirme, Sağlık Bakanlığı'nda, sağlık çalışanının yaptığı sayısal işlemle belirleniyor. Standardın ölçümü ise hastanın memnuniyetine bağlanıyor. Sağlık Bakanı, "Doktorun

Notunu Hasta Verecek” başlığı ile Akřam gazetesinde verilen demecinde (16 Ocak 2012) “Memnun kaldınız mı diye hastaya soracağız” demektedir. Bunun eğitim kurumlarına uyarlanmış biğimi, oğretmenin oğrenci ve velisi tarafından değerlendirilmesini oğngören Performans Yönetim Sistemi’dir. Sistem, yasal olarak oğretmenin performansını oğrencilerinin sınav sonuçlarıyla ołçmeyi getirecektir; büyük olasılıkla ücretinizi sınav sonuçlarıyla birlikte girilen ders saati, okul yönetiminin verdiği “iř”, belki oğrenci sayısı gibi faktörler belirleyecek. Fakat yukarıda belirtildiği gibi kamusal hizmet talep eden bireyin denetim sürecine katılması, kaçınılmaz olarak onun beklentilerini belirleyici konuma yükseltecektir. Bu beklenti, siyasal ve kişisel nedenlere dayanabileceği gibi oğretmenden kaynaklanmayan fakat ebeveynin kabullenmek istemediği çocuktaki oğrenme yetersizliklerinin sorumlusu olarak oğretmenin işaret edilmesine yol açacaktır.

Performans, standartla doğrudan ilişkili bir kavramdır

Okulların belirlenmiş standarda ulaşip ulaşmadığının sorumlusu sizin performansınızdır.

Diyelim ki istenen performansı gösterdiniz; öğrenciniz testlerde başarılı oldu ve velilerinizi okulun harcamalarına katılım konusunda ikna edebiliyorsunuz, yöneticilerinize itiraz eden biri değilsiniz, hükümet yanlısı sendikaya da üyesiniz... Elbette ödüllendirileceksiniz: Mesela atamada tercihiniz gözetilecek; elbette standardı yakalayamayan okulu tercih edecek değilsiniz! Bu durumda daha iyisine layıksınız.

Peki, aynı performansı göstermediği düşünülen zümre arkadaşınız ne olacak?

Söyleyelim: O, layık olduğu yerde kalacak(!) ya da başka bir okula gönderilecek! Belki de sistemin tam da istediği gibi kendisini değersiz hissedecektir. Bunu 650 bin öğretmen, 50 bin okul üzerinde uyguladığınızda sonuç ne olur bir düşünün... Bizce fazla düşünmeye gerek yok. TKY, PYS, standart ve okullar arası rekabetin eğitimin kalitesini artıracığını söyleyenlerin aksine üç “iyi” (öğretmen, okul, öğrenci) bir yerde, üç “kötü” (öğretmen, okul, öğrenci) başka bir yerde kümelenecek. Amerika örneği bize bunun böyle olacağını söylüyor.

Yakında Performansa Dayalı Yönetim Sistemi gereği tüm kamu kurum ve kuruluşları, çalışanlarını mesleki bilgi, gelişim düzeyi, emek, kendini geliştirme, yeniliklere uyum sağlama adı altında sürekli performans denetimine tabi tutulacaklardır. MEB de dahil.

MEB de performansa dayalı ücretlendirme, düzey belirleme, kalite-kontrol, gelişim, yenilik gibi konularda personelini sürekli denetleyecektir. Nitekim performansa dayalı ücretlendirmenin hazırlıkları da 16 ilde pilot çalışma halinde sürdürülüyor.

Sistemin eğitimde uygulanması İKS ile başladı. Okullar için belirlenen standartlar, bir bakıma performans ölçümüne baz oluşturacaktır. Zaten öğrenci, veli, öğretmen, müdür, müfettiş, bakanlık uzmanı bir dolu aktöre MEB, birbirilerini denettirecek, performans ölçümü yaptıracaktır.

Sonuçta performansı düşük bulunan uyarılacak veya belki de cezalandırılacak, yüksek bulunan ise ödüllendirilecek, diğer başarısızlara örnek gösterilecek ve model olarak da dışarıya pazarlanabilecektir.

Burada herkes birbirini denetleyeceği için bu durum ileri demokrasi uygulaması olarak adlandırılacaktır. Aşağıdan yukarı, yukarıdan aşağıya; her bakımdan, her boyutta ve her adımda denetimle okullar piyasanın talepleri doğrultusunda canlı tutulacaktır. En büyük ödülü ise finansman sorununu devlete muhtaç kalmadan çözen okul, müdür, öğretmenler alacaktır.

Üç değerlendirme formunun beşer başlık altındaki ölçütlerinin ilkinin “Çevrenin Desteğini Sağlamak İçin Çalışma Yapabilme” olması şaşırtıcı değildir.

Devlet, yükünü çevreye yıkarak kurtulmak istiyor. Ama çevrenin de derdi eğitim, bir kamu hizmeti olarak eğitim değil. Aksine, satılabilir bir mal olarak eğitim.

Sistemin yukarıdan aşağıya yarar ölçütleri ile kontrol altına alınması aslında küresel sermayenin “çevre ülkeleri” kontrol etmek amacıyla geliştirdiği sistemin mikro ölçekte devamıdır. IMF, Dünya Bankası, AB ve uluslararası ölçekte tüketici kredisi veren çeşitli kredi kuruluşları, borçlandıkları ülkeleri hangi amaçla, ne tür yöntemlerle denetliyorsa, devletler de çalışanlarını aynı amaç ve yöntemlerle denetliyor: Performansını artır, kurallara (standartlara) uy, daha azla yetin; istemiyorsan, beceremiyorsan çek git veya seni ben gönderirim! Felsefe bu.

Neoliberal dönemde devletlerin derdi, çalışma hayatında “eşit işe eşit ücret” değil, “esnek çalışma, performansa göre ücretlendirme”dir (Özmen, 2011). Ama burada kritik soru şu: Öğretmenlerin performansı ölçülebilir mi?

Evet, kapitalist zihniyete göre ölçülebilir.

Diyelim öğretmensiniz; haftada 30 saat derse giriyor, öğrencilere sınav uyguluyor, onlara notlar veriyor, onların velileriyle değerlendirme toplantıları yapıyor, okulda nöbet tutuyor, ilçe ve ildeki ilgili akademik-eğitsel toplantılara katılıyorsunuz. Ve daha bir sürü iş. Zaten müfettiş derslerinize giriyor, böylece MEB tarafından denetleniyorsunuz. Müdür ve yardımcıları da ensenizde. Yetmedi, öğrencinin velisi de sizi sıkıştırıp duruyor. Ama kanımızca, en ciddi denetleme ve performans ölçümü iki noktada yoğunlaşacaktır: 1) Okul giriş sınavlarına kaç öğrenci soktunuz? 2) Okul bütçesine çevreden ne kadar para ve diğer kaynakları buldunuz?

Yani, standart, denetim ve performansın odaklandığı iki nokta var: “sınav başarısı” ve “para”. Bu ikisinin piyasada ne derece iç içe olduğunu anlatmaya gerek var mı?

Performans ölçümünün sonuçları neler olabilir?

1-Performansa dayalı değerlendirme ve ücretlendirme, çalışma yaşamının barışını bozabilir. Ücretler arasında dengesizlik, öğretmenleri birbirlerine düşman edebilir. Kariyer basamakları meselesinde başöğretmen veya uzman öğretmen olanlar, olmayan veya olamayanların türlü-çeşitli eleştirilerine maruz kalmıştı. Hatırlayalım. Ayrıca elde edilen sonuçlar, cezalandırma amaçlı kullanılmayıp Bakanlığın belirttiğı gibi ödüllendirmelerde dikkate alınsa bile doğal cezaya dönüşme riski taşımaktadır. Aynı işi yapan iki kişiden birinin ödüllendirilmesi, diğerlerinin cezalandırılması anlamına gelmektedir. Bu durum çalışanlar arasında, çalışanla kurumu arasında, çalışanla öğrenci ve veli arasında yeni hoşnutsuzluk kaynağı olmaya adaydır. Bize göre kaliteden farklı ve onun ötesinde bir kavram olan nitelik ve nitelikli eğitim ancak eğitim emekçileri, veliler ve öğrenciler arasındaki dayanışma ile mümkündür. Çalışanların işlerine konsantrasyonları ve işlerini nitelikli biçimde yerine getirmelerinde farklılıklar ve kişiye özel güçlükler söz konusu olabilir. Ancak bu farklılık, yöneticiler tarafından bir baskı, tenzil-i rütbe, esnek çalıştırma, işten çıkarma, ücret indirim, yöneticilikten alma şeklinde yöntemlerle giderilemez. Aksine o kişinin ve okul çevresinin özgün koşullarını dikkate alan ve mesleki gelişimini destekleyecek koşulların yaratılması ile çözülebilir. Bugün eğitim fakültelerine ve mezunlarına reva görülen durumsa bu yaklaşımdan çok uzaktır.

2-Çevrenin ve piyasanın okullar üzerinde baskı kurmasına yol açar.

Okullar standartlarımızı yükselteceğim, performansımı artıracam ve daha kaliteli bir okul olacağım diye çevreye finansman, uzmanlık bilgisi, materyal, çeşitli araç-gereç ve diğer kaynaklar açısından daha fazla bağımlı oldukça özerkliğini yitirip çevre ve piyasanın okul üzerinde güdüm kurmasına neden olabilir. Okul, derslik veya onarım yoluyla eğitim kurumlarının finansmanına katılan kişilerin kendi kimliklerini yaşatmak uğruna okulların kimliğine nasıl saldırdığını, piyasanın okullar üzerinde kurduğu baskıya örnek olarak verebiliriz. Devlet görevlilerinin gözetiminde çaldığı paraları aklamak için birçok hırsızın adını okullara verdiğini içine sindirenimiz var mı?

Elbette her okul çevreye açık olmalı ama onlardan finansman ve diğer kaynakları dilenmek için değil; içinde bulunduğu çevreyle, bu çevrenin avantaj ve dezavantajları ile ilgili bilinç ve duyarlılık sahibi olmak için ilişki kurmalıdır.

3-Kamu emekçileri üzerinde performans baskısı eğitimin niteliğini düşürür. Performans ölçümleri öğretmenler üzerinde gerginlik ve strese yol açar. Sürekli ölçüm ve değerlendirilme süreci, çalışanda işini normal seyrinde yapamama durumu yaratır. Performans ölçütlerinin pedagojik amaçların dışındaki beklentilere karşılık gelmesi, öğretmenin yaratıcı fikirlerinin önünde engel olacaktır.

4-Okullar arası rekabet, eğitsel işbirliği ve dayanışmayı çökertir. Her okul, standartlarını yükseltme ve yüksek performans gösterme adına kendi içine kapanıp daha fazla ama yıpratıcı bir çalışma sürecine girer. Bu da her okulun bir diğerini kendi kurdu olarak görmesine neden olabilir.

5-Değerlendirmenin yaptırım gücüyle (yöneticiler) ilişkilendirilmesi, yukarıdan aşağıya yönetim otoritesini artırır. Yaptırım gücü bulunmayan öğretmen, bundan en çok etkilenen taraf olur. Özellikle güvencesiz (sözleşmeli/ücretli) çalışanlar bu durumdan daha çok etkilenecektir.

7-Siyasal, dinsel ve etnik farklılıklar, sisteme dahil olanların demokratik davranmayı ne kadar içselleştirmiş olduğuna bağlı olarak değerlendirmelerini etkileyecektir. Kürt, Türk, Ermeni gibi etnik kimlikler; Alevi, Sünni, Hıristiyan, dindar, ateist gibi dini aidiyetler, performansın belirleyici etkin ölçütleri olacaktır.

Sonuç

Peki 'çalışanların ürettiği hizmetin niteliğini zaman zaman değerlendirmek gerekmez mi?' diye sorabilirsiniz. Elbette gerekir; fakat denetimin, değerlendirmenin yansız ve onur kırıcı olmayan yüzlerce yolu vardır. Bunlardan en uygunu, çalışanları, yapılacak işin özelliğine uygun eğitim süreçlerinden geçirmek ve işini yaparken kusurlu davranmasına yol açan nedenleri ortadan kaldırmaktır. Çalışma barışı, emek süreçlerinde demokratik katılımı, birlikte iş yapmayı ve karar vermeyi gerektirir. Niteliğin artması için önce ücret ve özlük haklarının yukarı çıkarılması gerekiyor. Birincisi olmadan ikincisi olamaz.

Kaynakça

İnal, K. "Öğretmenin Performansı ve Değerlendirilmesi: Bir Uyum(a) Sorunu", *Eğitim Sen Bülteni*, Eylül-Ekim 2011 (20), ss. 22-25.

Kurul, N. "Eğitimde Standartlaşma: İlköğretim Kurumları Standartlarının Eleştirisi", *Eleştirel Pedagoji*, 2011 (16), ss.7-14.

Özmen, Ü. "MEB, performansa dayalı ücretlendirme sistemine geçiyor", *BirGün*, 1 Kasım 2011

ABD'de Eğitim ve Öğretim (http://turkish.turkey.usembassy.gov/egitim_ogretim.html)